

Міністерство освіти і науки України

Сумський державний університет

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту

Кафедра бухгалтерського обліку та оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

На тему «ОБЛІК І АУДИТ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ»

Виконав студент 4 курсу, групи ОП-71а

Спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»

Кобець Тетяна Олександрівна

Керівник: к.е.н., доцент Кравченко О.В.

Суми -2021 рік

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи бакалавра на тему
Облік і аудит дебіторської заборгованості

Кобець Тетяна Олександрівна

Кваліфікаційна робота бакалавра містить – 51 сторінок, 7 таблиць, 10 рисунка, список літератури з 36 найменувань, 12 додатків.

Актуальність теми дослідження визначається тим, що обсяги дебіторської заборгованості на підприємствах України щороку збільшуються. Це обумовлено впливом як зовнішніх факторів: економічним станом країни, ростом рівня інфляції, нестабільністю курсу національної валюти, змінами податкового законодавства; так і внутрішніх: обсягами реалізації продукції та її конкурентоспроможністю, особливостями маркетингової політики підприємств, забезпеченням дебіторської заборгованості, тощо. Саме бухгалтерський облік повинен забезпечити ефективне інформаційне забезпечення процесу формування дебіторської заборгованості та стану її погашення.

Метою написання кваліфікаційної роботи є дослідження та обґрунтування теоретико-практичних аспектів організації обліку і аудиту дебіторської заборгованості та визначення напрямів удосконалення.

Об'єктом дослідження є процес організації обліку і аудиту дебіторської заборгованості.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти обліку і аудиту дебіторської заборгованості.

При виконанні кваліфікаційної роботи бакалавра були використані такі методи: спостереження, порівняння, аналіз, системний підхід, індукція, дедукція, порівняння, анологія, узагальнення тощо.

За результатами дослідження були сформувані такі висновки:

- визначено сутність та класифікацію дебіторської заборгованості;
- розглянуто порядок визнання, оцінку та методика проведення аудиту дебіторської заборгованості;

- охарактеризовано особливості організації первинного, аналітичного і синтетичного обліку дебіторської заборгованості;
- розкрито організацію проведення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості;
- запропоновано шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості;
- обґрунтовано ефективність впровадження системи внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості.

Одержані результати можуть бути використані підприємствами для покращення організації та методології обліку та аудиту дебіторської заборгованості.

Результати роботи пройшли апробацію, а саме: публікація статті «Організація обліку дебіторської заборгованості та шляхи її вдосконалення», УДК 657.3, 25/2021 року в редакції журналу «Економіка та суспільство», участь у конференції «Обліково-аналітичний та економіко-фінансовий інструментарій управління сучасним підприємством: міжнародний досвід», НАУ, 28 травня 2021 року та участь у конференції «Актуальні проблеми і тенденції розвитку бухгалтерського обліку та аудиту» НАУ, 15 травня 2021 року.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, дебітор, облік, класифікація, аудит, облікова політика, фактори, визнання та оцінка.

Зміст кваліфікаційної роботи викладено на 29 сторінках, зокрема список використаних джерел із 36 найменувань, розміщений на 4 сторінках. Робота містить 7 таблиць, 10 рисунків, а також 12 додатків, розміщених на 13 сторінках.

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2021 рік

Рік захисту роботи – 2021 рік

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра бухгалтерського обліку та оподаткування

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
к.е.н., доцент
_____ Ю.С. Серпенінова
“ ___ ” _____ 2021 р.

ЗАВДАННЯ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

на здобуття ступеню “бакалавр”

з спеціальності 071 "Облік і оподаткування"

студенту 4 курсу, групи ОП-71а

Кобець Тетяни Олександрівни

1. Тема роботи: Облік і аудит дебіторської заборгованості
затверджена наказом по університету від «12» квітня 2021 року №
0175-VI
2. Термін подання студентом закінченої роботи «13» червня 2021 року
3. Мета кваліфікаційної роботи: дослідження та обґрунтування теоретико-практичних аспектів організації обліку і аудиту дебіторської заборгованості та визначення напрямів удосконалення.
4. Об'єкт дослідження: процес організації обліку і аудиту дебіторської заборгованості.
5. Предмет дослідження: теоретико-методичні та практичні аспекти обліку і аудиту дебіторської заборгованості.
6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах монографічної та теоретичної літератури з обраної теми, нормативно-правових документів, присвячених обліку дебіторської заборгованості.
7. Орієнтовний план кваліфікаційної роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети

Розділ 1 «Теоретичні основи обліку та аудиту дебіторської заборгованості» – термін подання 31.04.2021року.

У розділі 1 розкрити сутність дебіторської заборгованості; дослідити умови оцінки та визнання дебіторської заборгованості; розглянути методикау аудиту дебіторської заборгованості.

Розділ 2 «Організація обліку і аудиту дебіторської заборгованості» – термін подання 21.05.2021року.

У розділі 2 розглянути особливості первинного, синтетичного та аналітичного обліку, порядок проведення аудиту дебіторської заборгованості.

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення обліку і аудиту дебіторської заборгованості» – термін подання 31.05.2021року.

У розділі 3 розробити шляхи вдосконалення обліку та аудиту дебіторської заборгованості.

8. Консультації з роботи:

| Розділ | Прізвище, ініціали та посада консультанта | Підпис, дата | |
|--------|---|----------------|------------------|
| | | завдання видав | завдання прийняв |
| 1 | Кравченко О.В., доцент | | |
| 2 | Кравченко О.В., доцент | | |
| 3 | Кравченко О.В., доцент | | |

9. Дата видачі завдання: «07»квітня 2021 року.

Керівник кваліфікаційної роботи _____
(підпис)

Кравченко О.В.
(ініціали, прізвище)

Завдання до виконання одержав _____
(підпис)

Кобець Т.О.
(ініціали, прізвище)

ЗМІСТ

| | |
|---|----|
| ВСТУП | 8 |
| РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ..... | 9 |
| 1.1 Економічна сутність, класифікація та фактори, що впливають на формування дебіторської заборгованості..... | 9 |
| 1.2 Порядок визнання та оцінка дебіторської заборгованості..... | 11 |
| 1.3 Методика проведення аудиту дебіторської заборгованості | 15 |
| РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ..... | 18 |
| 2.1 Первинний облік дебіторської заборгованості | 18 |
| 2.2 Організація аналітичного та синтетичного обліку дебіторської заборгованості | 20 |
| 2.3 Організація внутрішнього контролю обліку дебіторської заборгованості | 23 |
| РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ | 27 |
| 3.1 Удосконалення обліку дебіторської заборгованості | 27 |
| 3.2 Удосконалення порядку проведення внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості | 29 |
| ВИСНОВКИ..... | 33 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... | 35 |
| ДОДАТКИ..... | 39 |

ВСТУП

В процесі діяльності підприємства виникають розрахунки з контрагентами. Відправляючи продукцію або надаючи послуги, підприємство не набуває коштів для своєчасної оплати, тобто фактично позичає особистим клієнтам. Отже, у період від моменту відвантаження продукції до моменту оплати надходження платежу кошти підприємства залишаються у заборгованості.

Актуальність даної теми полягає в наступному:

- на рівень дебіторської заборгованості впливають різні факторами: вид товару, місткість ринку, ступінь насиченості ринку цією продукцією, умовами договору, прийнятих у системі розрахунків та іншими. Цей останній фактор особливо важливий для благополучного фінансового становища, економічної безпеки підприємства та планування поточних грошових потоків;

- під впливом конкуренції підприємства часто доводиться вести переговори про свою продукцію в кредит і погоджуватися на відстрочку платежів. Одночасно продукція надсилається замовнику, запаси зменшуються, а дебіторська заборгованість збільшується. Потім, коли товар оплачується, компанія починає отримувати бюджетні кошти і дебіторська заборгованість зменшиться;

- нести дебіторську заборгованість дорого, але позика дає переваги у вигляді збільшення продажів.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження та обґрунтування теоретико-практичних аспектів організації обліку і аудиту дебіторської заборгованості та визначення напрямків вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети дипломної роботи були поставлені такі ключові завдання:

- вивчення теоретичних аспектів щодо організації обліку і аудиту дебіторської заборгованості: сутність, значення, визнання, оцінку, методичку

аудиту;

- дослідження основних первинних документів щодо дебіторської заборгованості;

- розкриття аналітичного та синтетичного облік дебіторської заборгованості;

- зробити певні висновки та шляхи вдосконалення щодо дебіторської заборгованості.

Об'єктом дослідження є процес організації обліку та аудиту дебіторської заборгованості

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні аспекти обліку та аудиту дебіторської заборгованості.

Під час написання кваліфікаційної роботи були використані такі методи дослідження, як: спостереження, порівняння, аналіз, системний підхід, індукція, дедукція, аналогія, монографія, узагальнення тощо.

При написанні дипломної роботи були використані монографічні та теоретичні літератури з обраної теми та нормативно-правові документи присвячені обліку дебіторської заборгованості.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

1.1 Економічна сутність, класифікація та фактори, що впливають на формування дебіторської заборгованості

З метою запобігання втрат і визнання підприємства неплатоспроможним, кожен господарюючий суб'єкт повинен прагнути до скорочення своїх боргових зобов'язань за дебіторською заборгованістю. Для прийняття управлінських рішень важливе значення має повнота і об'єктивність інформації, пов'язаної з дебіторською заборгованістю. Дебіторська заборгованість відноситься до активів підприємства і являє собою кошти, тимчасово вилучені з обігу. Іншими словами, дебіторська заборгованість - це сума боргів перед підприємством, що виникла в результаті господарської діяльності, а погашення відбудеться в майбутньому. Слід зазначити, що вітчизняні та зарубіжні вчені по-різному трактують поняття «дебіторська заборгованість». Інтерпретація цього поняття наведена на рисунку 1.1.

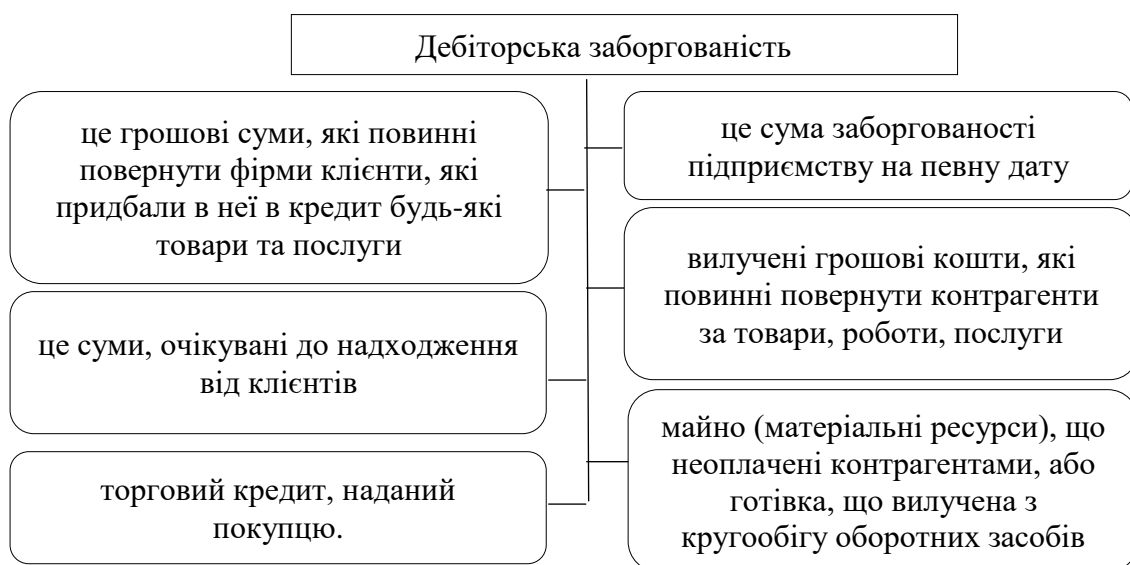


Рисунок 1.1 - Підходи визначення поняття «дебіторська заборгованість»

В нормативних джерелах зазначено, що дебітори - це фізичні та юридичні особи, які мають заборгованість перед підприємством [2].

Незважаючи на те, що дебіторська заборгованість втілює майбутню вигоду, що забезпечує здатність прямо чи побічно створювати приріст грошових коштів, зазвичай немає стовідсоткової впевненості щодо термінів і суми отримання таких коштів. У зв'язку з цим дебіторську заборгованість ділять на поточну та довгострокову.

Прострочена заборгованість виникає у разі несплати зобов'язань у встановлений строк, тому вона може бути сумнівною та безнадійною. Борг, який не погашений вчасно і не забезпечений заставою, порукою чи банківською гарантією, вважається сумнівним. Борг, за яким минув строк позовної давності, або зобов'язання причинено через неможливість його виконання, є безнадійний [8].

Питання щодо класифікації дебіторської заборгованості досліджували багато вчених. Серед них можна відмітити Закревську О.Ю., думку якої ми поділяємо. Вона наводить такі класифікаційні ознаки, що більш детально розкривають діяльність підприємства та дозволяють отримати всебічну інформацію про заборгованість (Додаток Б) [9].

На ступінь та величину суми дебіторської заборгованості впливають різні внутрішні та зовнішні фактори, які представлені в таблиці 1.2 [13].

До зовнішнього фактору, який має значний вплив на розмір дебіторської заборгованості – інфляція, бо він сприяє зростанню цін, збільшенню норми прибутку і спочатку веде до пожвавлення кон'юнктури, але в той же час посилює соціально-економічну стабільність у країні, тобто ціни починають рости, гроші знецінюються та втрачають свою купівельну спроможність.

До внутрішнього фактору, який має значний вплив – політика управління дебіторської заборгованості, оскільки некоректне відображення термінів, умов платежу та стягнення, а також критеріїв платоспроможності покупців, не надання знижок при довгостроковій оплаті ними рахунків,

невраховані ризики можуть призвести до різкого зростання дебіторської заборгованості [11].

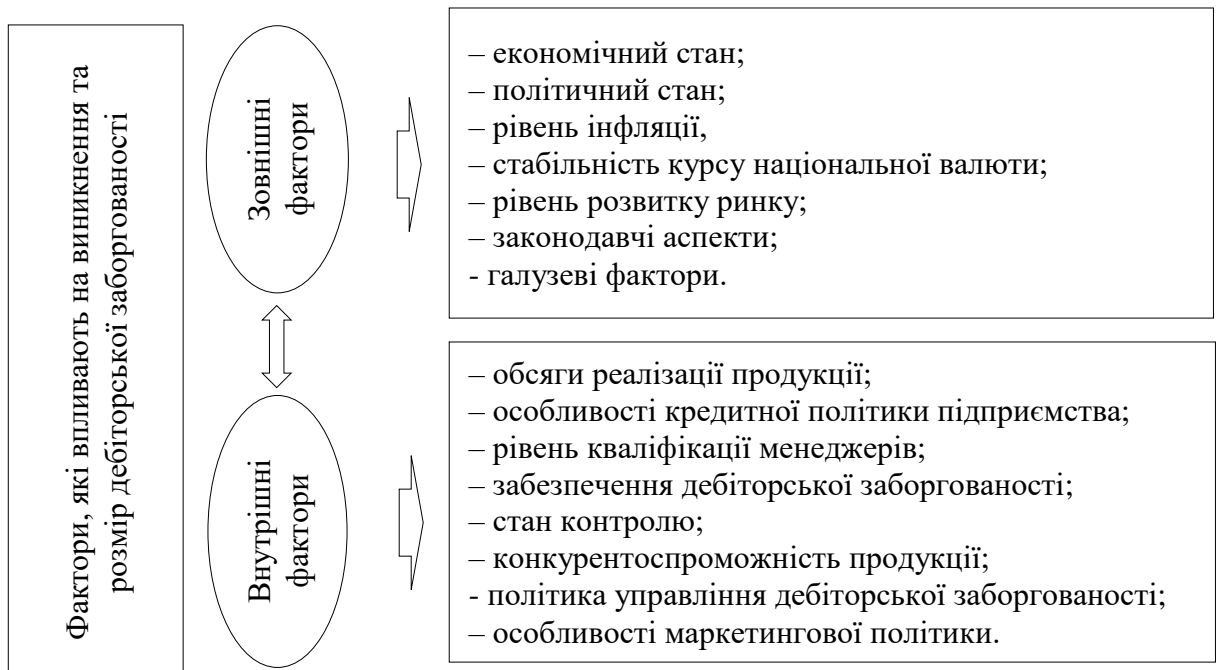


Рисунок 1.2 – Фактори, які впливають на виникнення та збільшення дебіторської заборгованості

Отже, фактори, незалежно від місця походження, дозволяють визначити функціональні обов'язки та ефективність роботи відповідних служб, організувати процес управління, а також швидко реагувати на зміни різних факторів. Якщо зовнішні фактори підприємство не може контролювати та обмежити їх вплив на власну діяльність, то внутрішні – залежать від стану організаційних процесів на підприємстві, можна послабити їх вплив через належну систему управління.

1.2 Порядок визнання та оцінка дебіторської заборгованості

У процесі підприємницької діяльності суб'єкт господарювання вступає у взаємодію з різними контрагентами щодо надання активів, надання послуг з виконання робіт, що призводить до виникнення дебіторської заборгованості.

Використовуються загальні критерії щодо погашення заборгованості: висока вірогідність отримання економічних вигод, пов'язаних з цим активом; зобов'язання може бути надійно оцінено.

Загальна процедура визнання та оцінки дебіторської заборгованості підприємства за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку наведена в додатку В [10].

Отже, вітчизняна облікова практика щодо визнання та оцінки дебіторської заборгованості значно відрізняється від міжнародної практики. Зокрема, вітчизняні практики зосереджені на детальному висвітленні особливостей обліку заборгованості покупців і замовників, а іншим видам дебіторської заборгованості було надано значно менше уваги. Міжнародна облікова практика більш зручна в процесі розрахунку для інших видів дебіторської заборгованості і прийнятними в умовах динамічного розвитку ринку.

Також різні класифікації і методики розрахунку вартості; зокрема, в Україні, в більшості випадків, застосовується методика первісної вартості на дату визнання (виникнення) і вартість чистої реалізації на дату балансу, тоді як метод справедливої вартості використовується за кордоном. Існують також відмінності в процедурі визначення резерву сумнівного боргу - його вартість розраховується при розрахунку абсолютної вартості сумнівного боргу або використання коефіцієнта сумнівності; міжнародна практика передбачає розрахунок окремих боржників, де існує ймовірність неповернення коштів з розрахунку відсотка від виручки від реалізації за період.

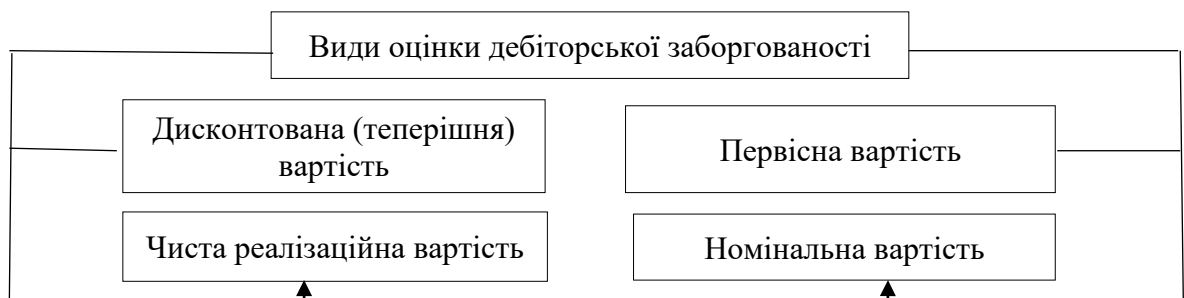


Рисунок 1.3 – Види оцінки дебіторської заборгованості

Розглянемо їх більш детально:

– дисконтована (теперішня) - використовується для відображення договорів фінансової оренди. Іншими словами, сума майбутніх платежів очікуваного погашеного боргу повинна бути відображення у розмірі чистих інвестицій в оренду, що дорівнює загальній кількості мінімальних орендних платежів та вартості ліквідаційної, яка не гарантована, вартість де вираховується фінансовий дохід. Ця оцінка широко використовується в міжнародній практиці. Довгострокова дебіторська заборгованість, за якою нараховуються відсотки, оцінюється за теперішньою вартістю, і процес оцінки залежить від виду позики та умов платежу;

– чиста вартість реалізації поточної дебіторської заборгованості товарів, робіт та послуг, що є фінансовими активами (за винятком дебіторської заборгованості та дебіторської заборгованості, що утримується для продажу), суть якої полягає в тому, що коли підприємство відвантажує товари, надає послуги, покупці та замовники не відразу віддають кошти, тоді підприємство ризикує, щоб збільшити продажі в сучасних конкурентних умовах.

Підприємство надає комерційний кредит своїм покупцям. За таких умов завжди існує ймовірність того, що платежі від покупців взагалі ніколи не прийдуть. У той же час, на основі нарахування в бухгалтерському обліку під час поставки товарів, роботи чи послуг, підприємство повинно визнавати виручку від реалізації. Заборгованість також включається в дохід, який може ніколи не бути сплачений. Це призвело до того, що справжній дохід, який підприємство отримає в майбутньому, є надмірним від цих сум боргу. Отже, коли дохід від продажу визнається, сума сумнівних боргів повинна бути зменшена. Також принципом обачності встановлено, що завищення доходу не допускається. Для визначення чистої вартості реалізації на дату балансу розраховується сума резерву сумнівної заборгованості.

Отже, поточна дебіторська заборгованість за продукцію, роботи та послуги на момент визнання її активами, збільшує доходи від реалізації та

оцінюється за первинною вартістю. Якщо підприємство сумнівається у своєчасній сплаті (протягом певного періоду) дебіторської заборгованості, цей борг вважається сумнівним, також на дату балансу суму слід зменшити на суму сумнівної заборгованості. За загальним балансом борг включається до чистої вартості реалізації, яка є різницею між первісною вартістю поточної дебіторської заборгованості та сумою резерву сумнівної заборгованості.

Поточна дебіторська заборгованість, яка не передбачає створення резерву сумнівних боргів у випадку, якщо вона визнана безнадійною, вона списується з балансу у відповідності з іншими операційними витратами.

- первісна вартість – це оцінка, яка вартості використовується для всіх видів дебіторської заборгованості, які не є за продукти, товари, роботи, послуги або платежами, очікуваними відповідно до фінансових договорів про оренду. Поточна дебіторська заборгованість для продуктів, товарів, робіт, послуг лише під час виникнення оцінюються за первинною вартістю, що визначається договором між продавцем та покупцем, оскільки справедлива вартість компенсації реалізованих активів, робіт, послуг отримано.

- за номінальною вартістю в фінансовій звітності та обліку відображається дебіторська заборгованість, гарантована векселем. У міжнародній практиці оцінка зовнішньої дебіторської заборгованості дійсна на дату погашення, на дату її виникнення або дату балансу. Крім того, на дату виникнення це відображається в сумі рахунку або сумі, зменшеної на знижку, на дату сплати - на суму, яка враховує знижку (оплата над знижкою), на дату складання балансу - із сумою, скоригованою на знижку [16].

Отже, існують різні види оцінок дебіторської заборгованості, залежно від виду та умов виникнення. Оцінку дебіторської заборгованості у системі розрахунків з покупцями за реалізованою продукцією (товари, роботи, послуги) доцільно починати з їх первісної вартості. Оцінка дебіторської заборгованості у фінансовій звітності залежить від ступеня визначеності її первісної вартості.

1.3 Методика проведення аудиту дебіторської заборгованості

Проведення аудиту є важливим процесом в діяльності підприємства, бо забезпечує достовірну інформацію про фінансовий стан та організацію діяльності підприємства. Дебіторська заборгованість в цьому аспекті займає велике значення, щоб не допустити безпідставного зменшення оподаткованого прибутку підприємств.

Метою проведення аудиту дебіторської заборгованості є підтвердження інформації про цілісність, надійність, реальність, законність та точність бухгалтерського обліку та своєчасність розрахунків.

Основними завданнями аудиту дебіторської заборгованості є: встановлення реальності дебіторської заборгованості та простроченої заборгованості (для яких минув строк позовної давності); перевірити списання заборгованості, строк позовної давності яких минув; перевірити точність відображення в бухгалтерському обліку дебіторської заборгованості на основі методу, прийнятого для визначення продажу; перевірка правильності та обґрунтованості погашення боргу; виправлення запису та відображення на рахунку боргу виданих авансів, пред'явлених претензій.

Джерелами інформації для проведення аудиту дебіторської заборгованості виступають нормативні документи, річна та квартальна звітність, головна книга та реєстри первинного та аналітичного обліку [20].

Вважається за доцільним проводити аудит до закінчення звітного періоду, який буде перевірятись. Але не завжди дотримуються цього правила, що деякою мірою погіршує якість аудиту, тому аудитор повинен обов'язково планувати свою роботу так, щоб мати можливість ефективно провести аудиторську перевірку на підприємстві.

Аудиторська перевірка на підприємстві складається з таких послідовних етапів: підготовчий, фактичний, основний та заключний.

Розглянемо етапи більш детально:

– на підготовчому етапі аудитор ознайомлюється з бізнесом клієнта, управлінським персоналом, отримує загальну інформацію щодо організації бухгалтерського обліку, щодо обсягів реалізації та суми дебіторської заборгованості, ознайомлюється з результатом попередніх перевірок, з обліковою політикою суб'єкта господарювання, оцінює систему внутрішнього контролю, визначає, які з документів та інформації йому потрібні задля якісного проведення аудиту (Додаток Г);

– другим етапом аудиторської перевірки є етап фактичної перевірки, який починається з інвентаризації дебіторської заборгованості. Метою етапу перевірки - встановлення існування залишків дебіторської заборгованості на відповідних субрахунках обліку на підставі первинних і облікових документів. Результатом етапу фактичної перевірки є одержання аудиторських доказів щодо існування достовірних, повних наявних залишків дебіторської заборгованості на певну дату за термінами їх не погашення. Якість аудиторських процедур на цьому етапі зменшує можливість виправлення інформації щодо дебіторської заборгованості в фінансовій звітності, забезпечує подальшу якісну перевірку аудиту;

– основний етап аудиторської перевірки – це здійснення аудиторських процедур відповідно до програми аудиту, яка є контролем якості аудиту дебіторської заборгованості;

– на заключному етапі аудиту на основі прийнятого аудиту створюється загальна думка про звітність підприємства [30].

Існує також програма аудиту, яка визначає характер, терміни та обсяг запланованих процедур для загального плану аудиту. Програма аудиту містить перелік аудиторських процедур, методів аудиту, аудиторських доказів, спрямованих на досягнення цілей аудиту та виконання аудиторських завдань.

Якість програми залежить від кваліфікації аудитора, його знань законодавчої та нормативної бази щодо обліку дебіторської заборгованості, фінансового обліку дебіторської заборгованості.

Аудит дебіторської заборгованості повинен бути затверджений класифікаційними групами дебіторської заборгованості. Час аудиту обмежений, і тому кількість аудиторських процедур повинна бути оптимальною, немає необхідності перевіряти всі операції з обліку дебіторської заборгованості. Процедури аудиту бажано обирати такі, які мають контрольні значення, які взаємопов'язані.

У процесі аудиторів можуть вносити зміни до плану. Якщо аудит не є першим аудитом, доцільно заздалегідь переглянути матеріал аудиту, обговорити з клієнтом зміни, оцінити дії клієнта щодо виправлення недоліків та виконувати рекомендації аудитора. Важливо домовитись з керівництвом підприємства, оскільки це дозволяє уточнити процедури аудиту з діяльністю працівників підприємства. Для реалізації плану аудитор повинен розробити програму аудиту в письмовій формі, в якій викласти конкретні обов'язки та процедури для кожного об'єкта аудиту [20].

Програма аудиту - це детальний перелік змісту аудиторських процедур. Цей список є докладною інструкцією для помічників аудиту та звичайних учасників аудиту, який також є інструментом для контролю якості їх аудиту.

Таким чином, система контролю якості впровадження та ведення бухгалтерського обліку є гарантією надання точної інформації користувачам. Здійснення контролю є необхідним для підприємств, оскільки дозволяє вивчити економічну доцільність та точність здійснення операцій, своєчасність виявлення проблеми та запобігання їх виникненню в майбутньому.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

2.1 Первинний облік дебіторської заборгованості

На підприємстві в бухгалтерському обліку господарські операції відображаються методом їх безперервного і суцільного документування. Записи в бухгалтерському реєстрі дебіторської заборгованості здійснюються на підставі основних документів, створених відповідно до вимог Положення про забезпечення документальне для бухгалтерських записів.

Документування – це один із найважливіших бізнес-процесів підприємства. Кожен факт господарського життя, що зображений в обліку, підтверджується первинним документом, завдяки чому потім можна отримати інформацію про діяльність організації за обраний період. Первинні документи – це документи, що складаються в процесі ведення господарської операції або після її завершення [24].

Основним документом, що визначає відносини між постачальником і покупцем є договір.

Договір - це угода між двома або більше сторонами, спрямоване на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

В договорі зазначається:

- назва покупця і постачальника;
- адреса покупця і постачальника;
- реквізити та форму розрахунків;
- назва товару (послуг), їхню кількість , ціну та вартість;
- термін дії договору та умови оплати;
- підписи сторін, що засвідчують факт проведеної господарської операції на підприємстві.

Порядок документального оформлення при виникненні та погашенні заборгованості з покупцями та замовниками наведено в додатку Д.

Основним документом, що застосовується для обліку заборгованості дебітора є товарна накладна. Вона використовується для документування відпуску продукції на певні підприємства. Складається у 2-х примірниках: один для постачальника, інший для покупця. У даній накладній зазначаються найменування товарів, їх кількість та вартість, а також сума ПДВ. Також повинні бути реквізити обох сторін, їх підписи та печатки.

Безпосередньо зі складу випуск готової продукції видається згідно товарно-транспортної накладної (ТТН). ТТН є єдиним для всіх учасників транспортного процесу документом. В собі містить інформацію про перевезення вантажу, обсяги таких перевезень та осіб, відповідальних за його здійснення. Складається у 4-х примірниках (можлива і більша кількість) і повинна містити в собі підписи, а також , в разі необхідності, штамп або печатку.

При продажі матеріальних цінностей та їх транспортуванні покупцеві від постачальника складається рахунок-фактура.

Рахунок-фактура – це платіжний документ, в якому зазначено опис продукції, її вартість і дати оплати. Виписується у такій кількості примірників, яка задовольнить обидві сторони. Оригінал та декілька копій отримує покупець. Документ видається на підставі договору про купівлю-продаж і підписується головним бухгалтером та директором.

Для обліку дебіторської заборгованості використовують Акт про прийняті роботи та надані послуги. У ньому вказуються надані послуги та завершені роботи з визначенням терміну реалізації та вартості. Документ підлягає обов'язковому підписанню обома сторонами та нанесенням на нього штампів, що засвідчують законність угоди.

Окрім розрахунків, пов'язаних з реалізацією продукції, товарів, робіт, послуг, використовується розрахунки з іншими дебіторами, характеристика та основні документи яких представлено в додатку Е.

Прибутковий касовий ордер – документ, що засвідчує надходження готівки до каси підприємства. Коли підприємство отримує кошти за

прибутковим касовим ордером, що свідчить відривна частина документа, підписується головним бухгалтером, касиром та печаткою. Складається в одному примірнику, який потім видається особі, що внесла готівкові кошти.

Видатковий касовий ордер – документ, що засвідчує видачу готівки з каси. Підписується директором, головним бухгалтером. Складається в одному примірнику. Видаткові документи після видачі готівки підписує касир та додані документи погашається штампом «Оплачено» або аналогічним написом з вказанням дати [19].

Отже, документування відіграє важливу роль в управлінні діяльністю підприємства. У формі відповідних документів даються розпорядження на здійснення господарських операцій (перерахування або видачу коштів, відпуск матеріалів, виконання робіт тощо). Документи мають практичне значення для контролю за доцільністю і законністю господарських операцій.

2.2 Організація аналітичного та синтетичного обліку дебіторської заборгованості

Господарська діяльність відображається в системі бухгалтерського обліку з різним ступенем деталізації через ведення аналітичного та синтетичного обліку. Аналітичний облік ведеться за об'єктами аналітичного обліку у натуральному та вартісному вираженні.

Для обліку поточної дебіторської заборгованості використовуються рахунки 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами».

Аналітичний облік авансів проводиться для кожного окремого боржника. Аналітичні розрахунки з боржниками повинні надавати інформацію про позики, які ще не повернуті, а також про прострочені позики.

Аналітичний облік повинен бути організований таким чином, щоб надавати керівникам необхідну інформацію про стан розрахунків з боржниками з метою оптимізації їх обсягу та забезпечення їх своєчасного погашення.

Таким чином, аналітичний облік може бути більш детальним, оцінюючи його не тільки в грошовому вираженні, але також з точки зору трудових та натуральних показників, з перерахуванням прізвищ працівників і назв фірм-партнерів і підрядників. Він надає вичерпну інформацію та матеріали для глобальних рахунків, а також дозволяє контролювати потік коштів та матеріалів під час господарських операцій.

Синтетичний облік узагальнює та групує склад і потік грошових коштів на підприємстві, їх джерела та споживачів в одному грошовому вираженні та формують загальну для кожного рахунку суму звітності - поповнення балансів та інші форми звітності.

Синтетичний облік - це загальна інформація - стисла і без пояснень. Таку інформацію можна знайти в оборотно - сальдової відомості, наприклад, на рахунку 36:

– перша ситуація - це надання послуг. 3 квітня 2020 року ТОВ «Татія» надіслала готовий продукт до ТОВ «Оранта» на умовах позики на суму 1200 грн (з урахуванням ПДВ). Собівартість реалізованого товару становить 980 грн. Позика підлягає сплаті 30 травня 2020 року табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Кореспонденції з обліку розрахунків з дебіторами за надані послуги

| № | Зміст господарської операції | Д-т | К-т | Сума,грн |
|---|--|-----|-----|----------|
| 1 | Надано послуги клієнтам | 361 | 701 | 1200 |
| 2 | Нараховане податкове зобов'язання з ПДВ | 701 | 641 | 200 |
| 3 | Списано собівартість послуг | 901 | 261 | 980 |
| 4 | Оплата дебіторської заборгованості: | 311 | 361 | 1200 |
| 5 | Віднесено на фінансовий результат суми в порядку закриття рахунків обліку доходів і витрат | 701 | 791 | 1000 |

- друга ситуація - реалізація продукції. Підприємство продало готовий товар покупцеві, тобто: партію продукції в кількості 40 штук. Вартість продукції 600 грн. одна деталь, ціна продажу 615 грн., крім того, ПДВ 125 грн., ціна продажу з урахуванням ПДВ 780 грн. табл.22

Таблиця 2.2 – Відображення в обліку рахунків з дебіторами за реалізацію продукції.

| № | Зміст господарської операції | Д-т | К-т | Сума,грн |
|---|--|-----|-----|----------|
| 1 | Відображено доходи від реалізації | 361 | 701 | 31200 |
| 2 | Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ з договірної вартості реалізованої продукції | 701 | 641 | 4920 |
| 3 | Списано собівартість реалізованої продукції | 901 | 261 | 24000 |
| 4 | Отримано оплату за раніше відвантажену готову продукцію | 311 | 361 | 31200 |
| 5 | Віднесено на фінансовий результат суми в порядку закриття рахунків обліку доходів і витрат | 701 | 791 | 26280 |

Для обліку операцій за рахунком 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» використовується Журнал –ордер №6 з відомостями 6.4,6.6 – 6.8.

Для обліку операцій за рахунком 37 «Розрахунки з різними дебіторами» використовується Журнал -ордер №3 з відомістю 3.2 [24].

Застосування Журналів-ордерів дозволяє забезпечити упорядкування інформації аналітичного та синтетичного бухгалтерського обліку.

За дебетом рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами» відображається виникнення дебіторської заборгованості, за кредитом – її погашення чи списання, сальдо означає наявність заборгованості дебіторів на початок чи кінець місяця. Аналітичний облік розрахунків з різними дебіторами ведеться за кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення та погашення, за позиками членам кредитних спілок – у розрізі членів спілки.

Основна кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з іншими дебіторами наведена у додатку Є.

20 травня 2020 року працівникові підприємства було надано 9500 гривень за придбання ТМЦ. 21 травня 2020 року працівник подав Звіт про використання коштів, передбачених на відрядження, або відповідно до звіту та супровідних документів (корінець до прибутково-касового ордера, видаткова та податкова накладні) на суму придбання 8400 грн (з ПДВ - 1400 грн).

Залишок у сумі 1100 грн. працівником був повернений 29.05.2020 р.

Таблиця 2.3 – Відображення в обліку рахунків з іншими дебіторами

| № | Зміст господарської операції | Д-т | К-т | Сума, грн |
|---|--|-----|-----|-----------|
| 1 | Видано кошти під звіт | 372 | 301 | 9 500,00 |
| 2 | Затверджено звіт про використання підзвітних коштів | 92 | 372 | 7 000,00 |
| 3 | Відображено податковий кредит з ПДВ | 641 | 372 | 1400,00 |
| 4 | Нараховано суму ПДФО на несвоєчасно неповернену суму підзвітних коштів | 661 | 641 | 194,17 |
| 5 | Утримано військовий збір | 661 | 641 | 16,50 |
| 6 | Повернено працівником залишок підзвітних коштів | 301 | 372 | 1100,00 |
| 7 | Перераховано до бюджету суми ПДФО і військового збір | 641 | 311 | 210,67 |

Отже, аналітичний облік ведеться окремо стосовно кожної юридичної та фізичної особи, якій було надано відповідні послуги та оплата їх, як зазначено в наказі про облікову політику, а синтетичний облік це кінцевий етап бухгалтерського обліку, на якому здійснюється узагальнення даних первісного і аналітичного обліку. Узагальнені дані синтетичного обліку застосовуються у складанні фінансової звітності. За підсумками звітного періоду інформацію про дебіторів розкривають у звітності у ф.1 «Звіт про фінансовий стан (Баланс)», ф.5 «Примітки до річної фінансової звітності».

2.3 Організація внутрішнього контролю обліку дебіторської заборгованості

Внутрішній контроль є необхідною передумовою успішного функціонування організації підприємства. Під внутрішнім контролем

розуміється комплекс бухгалтерського, а також управлінського контролю, котрий забезпечує відповідність прийнятих в установі рішень, за їх реалізацією у практичній діяльності.

Метою внутрішнього контролю є відображення достовірності та своєчасності даних в первинній документації підприємства, звітності та облікових регістрах.

До головних завдань внутрішнього контролю належать:

- дані щодо процесів, котрі відбуваються;
- допомога в прийнятті найбільш доречних рішень;
- оцінка вірності прийнятих рішень, вчасності та результативності їх виконання;
- вчасне виявлення і, відповідно, усунення факторів та умов, котрі заважають успішному веденню обліку з покупцями та замовниками;
- виправлення діяльності, структурних підрозділів та його суб'єкта господарювання [12].

Існують чотири етапи внутрішнього господарського контролю Розглянемо їх більш детально:

– перший етап - інвентаризація, яка передбачає ідентифікацію відповідних документів дебіторської заборгованості та ретельну перевірку дійсності сум, зафіксованих на певних рахунках, зокрема:

– відображення монетарної дебіторської заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку: 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями», 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ», 373 «Розрахунки за нарахованими доходами», 377 «Розрахунки з іншими дебіторами» та 38 «Резерв сумнівних боргів»;

– відображення немонетарної дебіторської заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку: 362 «Розрахунки з іноземними покупцями», 371 «Розрахунки за виданими авансами», 372 «Розрахунки з підзвітними особами», 374 «Розрахунки за претензіями», 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків», 376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок».

– другий етап - перевірка первинних документів. В першу чергу, встановлюється наявності всіх документів на поставлення продукції (товарів, робі, послуг) чи є в наявності всі договори на постачання продукції (товарів, робіт, послуг) при монетарній перевірці дебіторської заборгованості здійснюється перевірка факторингових послуг та при немонетарної – бартерні договори, та чи зареєстровані вони в журналі реєстрації договорів. Необхідно звернути увагу на термін та форму оплати дебіторської заборгованості на відпущення продукції а інше. При перевірці монетарна чи немонетарної дебіторської заборгованості контролер часто зазначає такі помилки та неточності:

– заміна документів, або виправлення сум, що свідчать погашення дебіторської заборгованості;

– неправильне оформленням або відсутність договорів, що є підставою для відвантаження товарів і виникнення дебіторської заборгованості.

Такі порушення свідчать про недостовірну реєстрацію операцій щодо дебіторської заборгованості;

– третій етап - здійснення перевірки відображення монетарної і немонетарної дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку. На цьому етапі перевіряються методи оцінки монетарної і немонетарної дебіторської заборгованості, щоб не допустити викривлення даних в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності; перевірка правильності створення й нарахування резерву сумнівних боргів; перевірка правильності відображення факторингових і бартерних операцій; перевірка форми здійснення розрахунків за монетарною і немонетарною дебіторською заборгованістю; перевірка правильності ведення аналітичного та синтетичного обліку за монетарною і немонетарною дебіторською заборгованістю;

– четвертий етап – здійснення перевірки показників дебіторської заборгованості у регістрах бухгалтерського обліку й звітності підприємств, крім того, необхідно здійснити процедури, які будуть включати аналітичну і формальну перевірку, арифметичну перевірку та перевірку відповідності показників фінансової звітності з даними Головної книги. Тому пропонуємо

застосовувати наступні способи й прийоми перевірки показників фінансової звітності та реєстрів бухгалтерського обліку щодо монетарної і немонетарної дебіторської заборгованості [22].

Способи й прийоми перевірки показників фінансової звітності дозволить виявити порушення та сприятимуть оперативному прийнятті управлінських рішень та усуненню недоліків в процесі діяльності підприємства (Додаток Ж).

Після того як здійснилася перевірка складається «Звіт про результати внутрішнього контролю операцій з монетарною та немонетарною дебіторською заборгованістю», де зазначаються порушення, відповідальність осіб підчас перевірки, період, коли були допущені помилки та чому вони виникли; ким виявлені помилки; наслідки порушення та як були усунені порушення та помилки.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

3.1 Удосконалення обліку дебіторської заборгованості

У процесі вивчення організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості було виявлено ряд недоліків, які перераховані в попередньому розділі. Необхідно звернути увагу на ці проблемні питання, адже тривалість процесу бухгалтерського обліку та наявність помилок у ньому залежать від налагодженості організації бухгалтерського обліку [24].

Особливу увагу необхідно звернути на облікову політику підприємства, як найважливішому елементу надання надійних послуг, своєчасної та достовірної інформації [9].

Як вже зазначалось, дебіторська заборгованість регулюється такими законодавчими актами, як Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». На даний час існують проблеми в обліку дебіторської заборгованості (рис. 3.1).

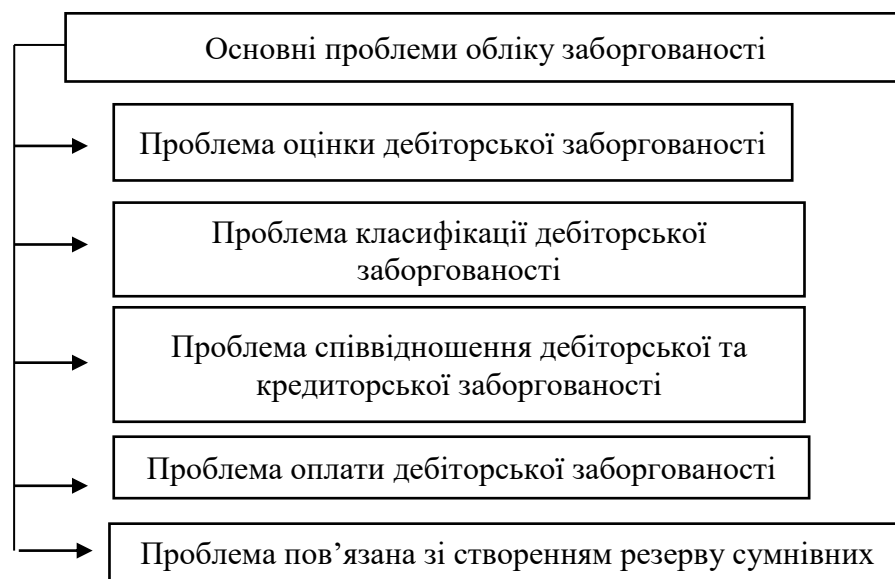


Рисунок 3.1 – Проблеми обліку дебіторської заборгованості

Для вирішення цих питань та вдосконалення обліку дебіторської заборгованості можна запропонувати наступні заходи:

- використовувати метод нарахування резерву сумнівної заборгованості відповідно до класифікації дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги за строками погашення (до 3, 6 та 12 місяців);
- використовувати метод розрахунку з дебіторами, який широко застосовується в країнах з розвиненими ринковими відносинами - метод знижки при достроковому платежі;
- збільшити кількості покупців та замовників підприємства для зменшення ризику неплатежів;
- покращення контролю за розрахунків з боржниками, зокрема простроченої позики, своєчасне виявлення таких видів дебіторської заборгованості, які є неприйнятними для підприємства;
- контролювати потенційних боржників (оцінка фінансового стану та ліквідності, репутації ринку, іміджу тощо);
- співвідношення дебіторської заборгованості слід контролювати своєчасно та періодично, бо високий рівень дебіторської заборгованості загрожує фінансовій стабільності підприємства та вимагає додаткових джерел фінансування.

Основні елементи облікової політики представлені в додатку 3. Необхідно внести певні корективи в порядок облікової політики, що дозволить виправити помилки, внісши певні уточнення в облік окремих об'єктів, ввівши нові розділи, а саме:

- необхідно розмістити інформацію про процедуру оцінки дебіторської заборгованості, оскільки вона має прямий вплив на інформацію, яка буде відображена в бухгалтерських записах, звітах підприємства;
- необхідно вказати, що підприємство розраховує резерв сумнівних боргів, вказавши обрані альтернативи, запропоновані П(С)БО щодо способу його розрахунку, порядок розрахунку резерву сумнівних боргів [13].

Висвітлення інформації необхідно, оскільки це має значний вплив на платоспроможність, що, в свою чергу, покращить результати діяльності підприємства.

Необхідно створити програму документообігу в підприємстві, яка б забезпечила своєчасне отримання первинних документів з місць видачі. Графік обігу документів забезпечить вдосконалення бухгалтерської роботи, посилення функцій бухгалтерського контролю, своєчасне створення бухгалтерського обліку, статистики та податкової звітності.

Порядок документообігу залежить від характеру й особливостей господарських операцій та їх облікового оформлення, від структури підприємства і його облікового апарату, але разом з тим схема організації документообігу на підприємстві має спільні моменти, які подані в додатку И.

Таким чином, облікова політика щодо обліку дебіторської заборгованості включає методологічні, організаційні та адміністративні аспекти. Зокрема, розглядаються питання обліку дебіторської заборгованості. Особливу увагу слід звернути на операції, що обґрунтовують суму кредиту з податку на додану вартість та суму витрат, які враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування.

3.2 Удосконалення порядку проведення внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості

Дебіторська заборгованість з дебіторами становить значну частку оборотних активів підприємства, а це означає, що точність цих показників необхідна для забезпечення надійності фінансової звітності в цілому. Одним з важливих факторів фінансової стійкості підприємства є дебіторська заборгованість, що виникає в ході економічних відносин з іншими суб'єктами. Тому важливо регулярно проводити аудит фактичного стану дебіторської заборгованості, щоб надати користувачам мінімальні гарантії точності, правдивості, повноти та законності наданої інформації.

Внутрішній аудит - це система постійного нагляду за ефективністю, законністю та зручністю господарських операцій та процесів, збереженням грошей та матеріальних цінностей [3].

Метою внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості є: забезпечення своєчасності передачі коштів кредиторам та повернення позик; точності даних бухгалтерського обліку та звітності дебіторської заборгованості та зобов'язань, а також наявності та змін їх суми; правильності вимог та вчасне її відшкодування, дотримання дисципліни при розрахунках на рівні її впливу на платоспроможність підприємства.

Завданнями внутрішнього аудиту є: перевірка правильності визначення дебіторської заборгованості на початок періоду, затвердження дебіторської заборгованості, перевірка оформлення первинних документів, перевірка виправлення довіреності у розрахунках з боржниками.

Функції внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості включають:

- оцінку програмного забезпечення, що використовується підприємством;
- спеціальне формальне розслідування окремих справ від імені керівника;
- узгодження його діяльності з діями незалежних аудиторських компаній у процесі зовнішнього аудиту;
- розробка та подання висновків та звітів під час аудиту;
- розробка та подання пропозицій щодо усунення виявлених недоліків та пропозицій щодо підвищення ефективності управління.

Об'єктами внутрішнього аудиту виступають: бухгалтерський облік, достовірність звітності, майновий стан, фінансова стійкість, система управління підприємством, якість економічних та технічних послуг, оподаткування, планування, внутрішній контроль; організація та технологія виробництва; процеси господарської діяльності [7].

Кожен окремий об'єкт внутрішнього аудиту вимагає індивідуального підходу до використання методів аудиту, які є елементами методу. Напрямок внутрішнього аудиту, поглиблене вивчення деяких об'єктів внутрішнього контролю залежить від політики та стилю управління.

Основне місце в роботі внутрішнього аудиту відводиться складанню внутрішніх документів, де відображені основні аспекти проведення аудиту дебіторської заборгованості.

Основні етапи проведення внутрішнього аудиту представлені в додатку І.

Процес проведення аудиторської перевірки дебіторської заборгованості має свою послідовність, яку детально описано на рис. 3.2

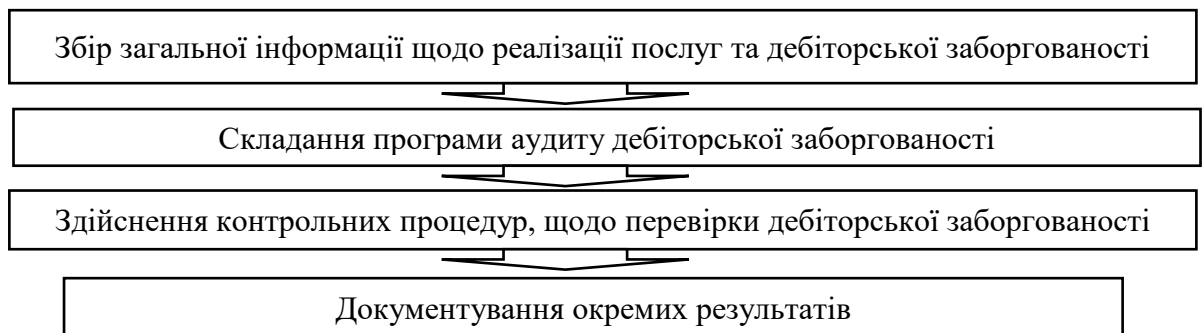


Рисунок 3.2 – Порядок здійснення внутрішніх аудиторських процедур

Отже, аудит повинен перевірити реальність та точність суми кожного розрахунку, а також підтвердження його документальної обґрунтованості. Для цього необхідно перевірити стан аналітичних звітів цих розрахунків та їх відповідність даним первинних документів, а саме рахунків-фактур та актів виконаних робіт. Це пов'язано з тим, що організація розрахунків з боржниками багато в чому залежить від стану їх бухгалтерського обліку та документації. Пізнє виявлення помилок у розрахункових документах в деяких випадках призводить до порушення строків подання претензій [7].

Аудит дебіторської заборгованості повинен проводитися на основі цих видів, див. додаток І.

Під час аудиту необхідно детальну увагу приділяти відображенню господарських операцій в бухгалтерському обліку. Також підприємства мають дуже великий обсяг кредитів, що суттєво погіршує їх платоспроможність та фінансову стійкість. Створення чіткої та ефективної системи контролю може забезпечити ефективну роботу підприємства [26].

Необхідно запровадити певні заходи, які зможуть вдосконалити систему аудиту дебіторської заборгованості, а саме:

- постійно контролювати дебіторську заборгованість, розподіляючи їх на неповернені, своєчасно реагувати та вживати заходів для її повернення;
- систематично проводити інвентаризацію з покупцями та замовниками для підтвердження достовірності суми боргу;
- контролювати частку дебіторської заборгованості в оборотних активах, а також взаємозв'язок між дебіторською та кредиторською заборгованістю для підтримки фінансової стійкості та ліквідності підприємства.

Тому внутрішній аудит дебіторської заборгованості підприємств має велике значення, оскільки сприяє організації інформації, прозорості та достовірності інформації про розрахунки з боржниками. Чітка мета та методологія внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості спрощує роботу підрядника та надає можливість отримати повну та точну інформацію про дебіторську заборгованість. Тому необхідно приділити увагу виявленню та вивченню цих категорій, адже стан та перспективи розвитку підприємства завтра залежать від рішень аудитора, прийнятих сьогодні.

ВИСНОВКИ

Облік дебіторської заборгованості - одне з найбільш важливих і суперечливих питань.

Дослідження теоретичних аспектів бухгалтерського обліку та аудиту дебіторської заборгованості, аналіз нормативно-правової бази показує, що поява дебіторської заборгованості в межах певного діапазону є нормальною рисою діяльності підприємства, але не у випадках неконтрольованого зростання та регулярного погашення. Великий обсяг дебіторської заборгованості призводить до низької платоспроможності підприємства.

Дебіторська заборгованість є одним з негативних явищ в економіці будь-якої країни. Велика сума заборгованостей, які існують між українськими підприємствами призводить до сумнівно відомої кризи неплатежів. Криза неплатежів призводить до гальмування розвитку ринків, на яких працюють дані підприємства.

Однак слід мати на увазі, що дебіторська заборгованість не відображається належним чином у реальній ситуації, оскільки вона може бути погашена не в повному обсязі та в строк, а прогнозування потенційних збитків є ще більш неточним.

Дебіторська заборгованість виникає, наприклад, в результаті продажу товарів (робіт, послуг). Розрахунковим, як правило, позначається укладанням договорів купівлі-продажу. Отже, контракти повинні передбачати штрафи за несвоєчасну оплату товару покупцеві, які повинні компенсувати зношення з часом. Ці умови, з одного боку, сприяють правильності сплати боржників із вартості товарів (робіт чи послуг) та компенсують продавцю у разі несвоєчасного виплати позики.

Документація відіграє важливу роль в управлінні підприємством. Документи мають практичне значення для контролю за доцільністю та законністю комерційних операцій. Необхідно своєчасно та правильно підготувати первинні документи, що містять усі реквізити, своєчасне

подання всіх документів, контроль усіх платежів, оплату продукції та оплату дебіторської заборгованості.

Особливу увагу слід приділити обліковій політиці підприємства як одному з найважливіших компонентів надання надійних послуг, своєчасної та достовірної інформації та організації аудиту дебіторської заборгованості, оскільки аудит гарантує мінімум для користувачів фінансової звітності щодо точних, правдивих, повних та законних інформацій про неї. Вона забезпечує перевірку наявності та точності первинних документів, легальне та своєчасне погашення дебіторської заборгованості, правильність обліку зобов'язань, відповідність фінансовій та бухгалтерській дисципліні та її вплив на платоспроможність підприємства, перевірку інформації в бухгалтерському та фінансовому реєстрах.

Впровадження шляхів вдосконалення обліку і аудиту дебіторської заборгованості сприятиме підвищенню ефективності господарської діяльності підприємства та конкурентоспроможності на загальнодержавному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 11 травня 2000 р. № 1707-III. *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1999, №40, Ст.365. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z072> (дата звернення 01.05.2021).
2. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (дата звернення: 05.05.2021).
3. Білик, М.Д. Управління дебіторською заборгованістю. *Фінанси України*. - 2017. Вип. 12. С. 24-36.
4. Бондаренко О.С. Сучасні підходи до обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 18. С. 36–39.
5. Васільєва Л. М., Трайно О. В. Організація обліку дебіторської заборгованості та шляхи її удосконалення. *Молодий вчений*. 2017, № 10(50), С. 820–823.
6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансових звітів». *Верховна Рада України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_013/page (дата звернення: 07.05.2021).
7. Добровольська О.В. Сучасна система організації контролю за дебіторською заборгованістю підприємств. *Вісник Запорізького національного університету*. 2016, № 1, 21-36 с.
8. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку: підручник: те вид., переробл. і доповн. К: Знання, 2017.8-16 с.
9. Кватирка П.Б. Класифікація дебіторської заборгованості та її вдосконалення: навчальний посібник. Київ : КНЕТУ, 2015. 10-15с.

10. Белокоз О. Відмінності між вітчизняними та міжнародними підходами до оцінки дебіторської заборгованості торговельних підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2016. № 3. С. 197–201.
11. Закревська О.Ю. Організація бухгалтерського обліку поточної дебіторської заборгованості підприємства торгівлі. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 20. С. 103–106.
12. Житний П.Є., Афанас'єва І.І. Фактори впливу на формування облікової політики торгово-виробничих підприємств. *Вісник ЖДТУ*. № 1(51). URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/68936/64942> (дата звернення 15.05.2021).
13. Коцупатрий М. Внутрішньогосподарський контроль: організаційні аспекти та класифікаційні ознаки. *Економічний аналіз*. 2016, Випуск 6, 15-20 с.
14. Загородній А.Г. Бухгалтерський облік: основи теорії і практики. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 280 с.
15. Чабан Г.В. Аналіз факторів впливу на формування облікової політики в системі управління підприємством. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип. 32(1). С. 38–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2017_32%281%29__7
16. Носовець О. Проблеми порівняння дебіторської заборгованості за даними фінансових звітів підприємств в умовах застосування різних стандартів обліку та звітності. *Науковий вісник «Одеського національного економічного університету»*. 2018. № 8. 26-30 с.
17. Івченко Л. В., Ходзицька В. В. Інтерпретація дебіторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. *Фінанси, облік і аудит*. 2017. Вип. 1. 5-10 с.
18. Олійник С.О. Облікова політика підприємства: порядок формування та контроль за її дотриманням. *Науковий огляд*. 2018. № 7(50). URL: <http://oaji.net/articles/2017/797-1537549121.pdf>

19. Головін, С. Дискусійні питання розрахунку резерву сумнівних боргів. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. Вип. 5. URL: <http://proektuvannja-bankiv-i-bankivskih-shovish-nor9561.html> (дата звернення 22.05.2020).
20. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України від 16.07.99 р. №996-XIV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/996> (дата звернення 21.05.2020).
21. Москалюк Г. О. Облік та контроль дебіторської заборгованості: існуючі проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку»*. № 721. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2017. 23-25с.
22. Гуцаленко Л. В. Внутрішньогосподарський контроль: навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2016.
23. Белозерцев В.С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємств оптової торгівлі: навчальний посібник. Дніпро: ДНУ ім. О. Гончара, 2015. 8-18 с.
24. Про дебіторську заборгованість: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10, затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 627. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/627> (дата звернення 01.05.2021).
25. Про внесення змін до Закону України «Про положення документального забезпечення записів у бухгалтерському обліку №88» : Закон України № 574 від 03.06.2013, № 427 від 11.04.2017. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/574> (дата звернення 05.05.2021).
26. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студ. спец. «Облік і оподаткування». Житомир: ЖІТІ, 2017 48-52 с.
27. Кушина О. Резерв сумнівних боргів: суто бухгалтерський інструмент. *Збірник систематизованого законодавства*. 2017, № 9, С. 155–159.

28. Єрохін К. Формування і відображення резерву сумнівних боргів у бухгалтерському обліку. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DG090615.html. (дата звернення: 02.005.2021).
29. Соловей Н. В. Проблеми обліку дебіторської заборгованості. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: збірник наукових праць НАУ*. 2018. Вип. № 25. С. 125–130.
30. Сучасний бухгалтерський облік, аналіз і аудит: галузевий аспект: колективна монографія у 2 т. Дніпропетровськ : Герда, 2017. Т. 1. 73-80 с.
31. Гуцаленко Л.В. Контроль дебіторської заборгованості: організація і методика здійснення. *Економічні науки. – Серія «Облік і фінанси»*. Випуск 8 (29). Ч. 2. 2018 46-48 с.
32. Владика О. Є. Шляхи вдосконалення обліку розрахунків з покупцями і замовниками. *Молодий вчений*. 2016. № 12.1. С. 677-681. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_1 (дата звернення: 02.05.2021)
33. Дідоренко Т. В. Завдання та принципи побудови обліку розрахунків з покупцями і замовниками. *Сталий розвиток економіки*. 2017. № 3. С. 217-220. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2015_3_3(дата звернення: 11.05.2021)
34. Васильєва Л.М., Трайно О.В. Організація обліку дебіторської заборгованості та шляхи її удосконалення. *Молодий вчений*. 2017. № 10(50). С. 820–823.
35. Дідоренко, Т. Шляхи удосконалення обліку та контролю розрахунків з покупцями і замовниками. *Всеукр. наук.- практ. конф. з міжнар. Участю*. Тернопіль: Економічна думка, 2015. С. 96-97.
36. Кравченко О. В., Кобець Т. О. Організація обліку дебіторської заборгованості та шляхи її вдосконалення. 2021. *Економька та суспільство*. 2021, № 25 С. 820–823. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-58>. (дата звернення: 11.05.2021)

ДОДАТОК А

SUMMARY

Kobets T.O. Accounting and audit of receivables. Qualifying bachelor's thesis. NNI BIEM, Sumy, 2021.

Qualifying bachelor's thesis is devoted to the study of theoretical and practical aspects of the organization of accounting and audit of receivables. The economic essence of receivables and its occurrence in modern business conditions is considered. The classification features of receivables are displayed. Particular attention is paid to the formation of accounting policies in terms of receivables. The main directions of improvement of accounting and audit of receivables are determined.

Key words: receivables, receivables, accounting, audit, classification, accounting policies, factors, recognition and measurement.

Анотація

Кобець Т. О. Облік та аудит дебіторської заборгованості. Кваліфікаційна бакалаврська робота. ННІ БІЕМ, Суми, 2021.

Кваліфікаційна бакалаврська робота присвячена дослідженню теоретичних та практичних аспектів організації обліку та аудиту дебіторської заборгованості. Розглянуто економічну сутність дебіторської заборгованості та її виникнення в сучасних умовах господарювання. Відображено класифікаційні ознаки щодо дебіторської заборгованості. Особливу увагу приділено питанням формування облікової політики в частині дебіторської заборгованості. Визначено основні напрямки удосконалення обліку та аудиту дебіторської заборгованості.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, дебітор, облік, аудит, класифікація, облікова політика, фактори, визнання та оцінка.

ДОДАТОК Б

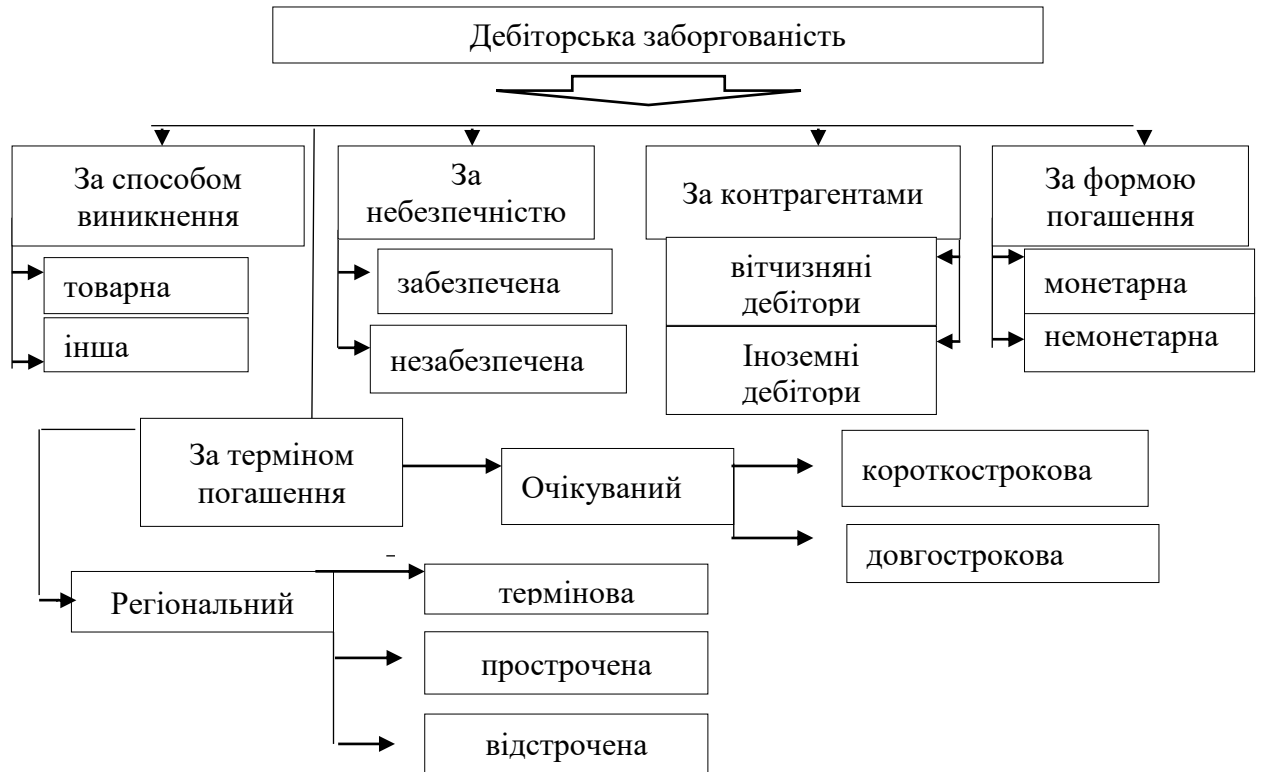


Рисунок Б. 1 – Класифікація дебіторської заборгованості

ДОДАТОК В

Таблиця В. 1 - Порівняльна характеристика оцінки дебіторської заборгованості між П(С)БО та М(С)БО

| Облікові процеси | Особливості підходів за: | |
|-------------------------------------|--|---|
| | П(С)БО | М(С)БО |
| Групування | Розподіляється на поточну і довгострокову; за відвантаженою продукцію, товари, роботи, послуги П(С)БО 10 [16]); дебіторська заборгованість, не призначена для перепродажу П(С)БО 13. | Поділяється на ініційовану та неініційовану. Ініційована дебіторська заборгованість означає її придбання підприємством як участі у позиції, наданій іншим позикодавцем за умови, що підприємство фінансує цю позику на дату, коли її ініціює цей інший позикодавець. |
| Визнання | Визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, якщо існує ймовірність отримання майбутніх економічних вигід, а також може бути достовірно визначена її сума П(С)БО 10 | Визнання фінансового активу відбувається тоді, коли організація стає стороною контракту (договору), за умови виникнення зобов'язання по інструменту М(С)БО 32. |
| Оцінка | В момент визнання оцінюються за первісною вартістю. Включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю, тобто за вирахуванням резерву сумнівних боргів П(С)БО 10. | Оцінюються за справедливою вартістю (за вартістю операції), включаючи витрати зі здійснення операції, які прямо пов'язані з придбанням або випуском фінансового активу чи фінансового зобов'язання. Після первинного визнання дебіторської заборгованості оцінюється на дату балансу за вартістю, що амортизується, із застосуванням методу ефективної ставки відсотка та переоцінюється на дату погашення. |
| Визначення резерву сумнівних боргів | Величина резерву сумнівних боргів визначається за одним із методів: – застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості – величина резерву визначається на підставі аналізу платоспроможності окремих дебіторів; – застосування коефіцієнта сумнівності – величина резерву розраховується множенням суми залишку дебіторської заборгованості на початок періоду на коефіцієнт сумнівності П(С)БО 10. | Визначення вірогідності стягнення заборгованості по кожному дебітору, нарахування резерву лише по тим дебіторам, стягнення заборгованості з яких є сумнівним. Нарухування резерву в процентному відношенні від виручки за період. Розподіл дебіторської заборгованості на групи залежно від періодів відстрочки і нарахування резерву в процентному відношенні, визначеному для кожної групи М(С)БО 39. |

ДОДАТОК Г

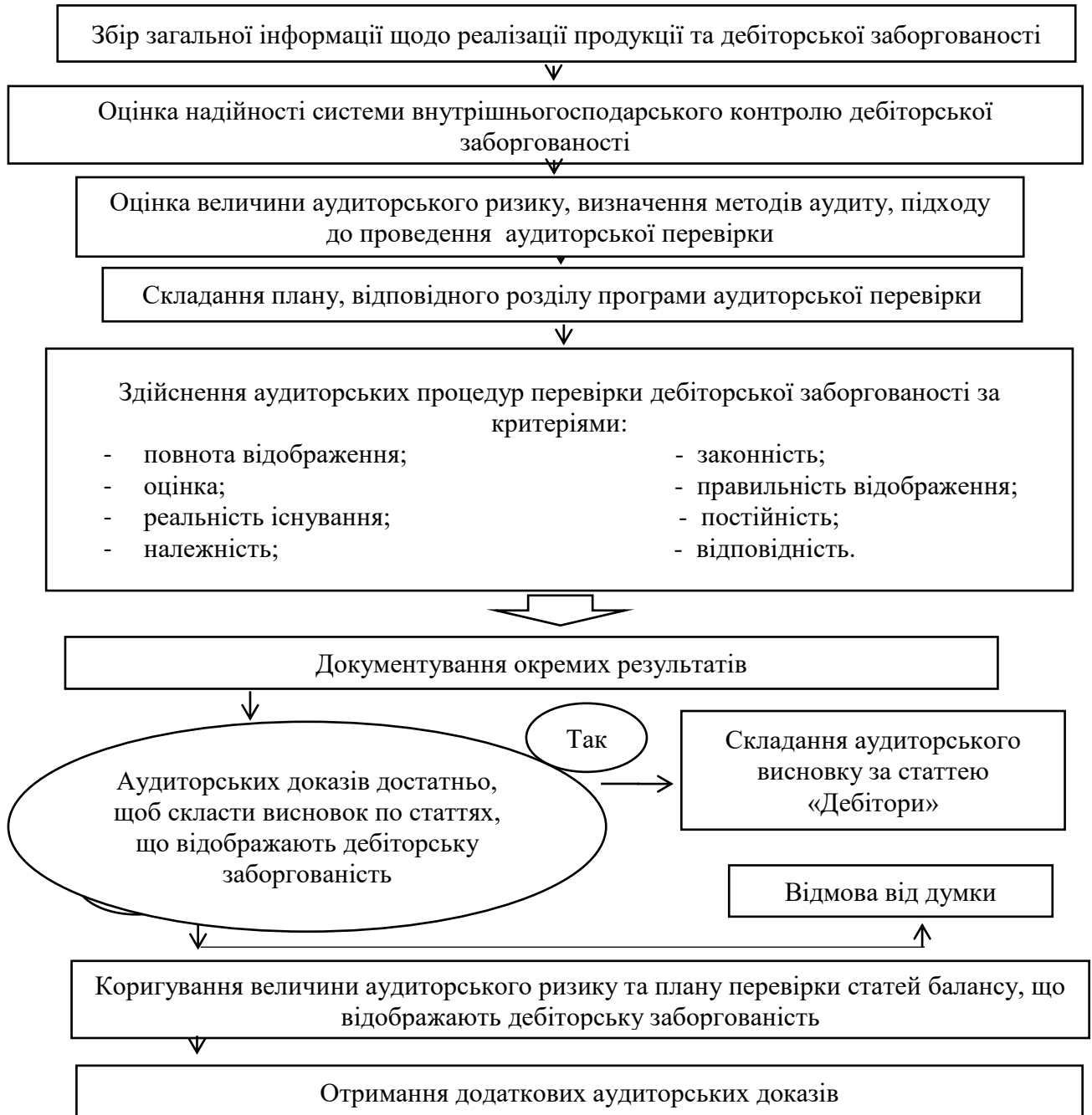


Рисунок Г. 1 – Послідовність проведення аудиторської перевірки дебіторської заборгованості.

ДОДАТОК Д



Рисунок Д. 1 – Порядок документального оформлення при виникненні та погашенні заборгованості з покупцями та замовниками.

ДОДАТОК Е

Таблиця Е. 1 – Характеристика та основні первинні документи щодо іншої поточної дебіторської заборгованості

| Код рахунку | Назва рахунку | Призначення рахунку | Первинний документ |
|-------------|--|---|--|
| 371 | Розрахунки за виданими авансами | Облік авансів, наданих іншим підприємствам | Платіжне доручення, виписка банку |
| 372 | Розрахунки з підзвітними особами | Облік розрахунків з підзвітними особами. Сальдо субрахунку може бути як дебетовим, так і кредитовим | Авансовий звіт з доданими виправдовуючими документами, довідки бухгалтерії, прибуткові та видаткові касові ордери, виписки банку тощо |
| 373 | Розрахунки за нарахованими доходами | Облік нарахованих дивідендів, відсотків, роялті тощо, які підлягають отриманню | Довідка та розрахунок бухгалтерії, прибуткові касові ордери, виписки банку |
| 374 | Розрахунки за претензіями | Облік розрахунків за претензіями, які пред'явлені контрагентам, а також за пред'явленими визнаними штрафами, пенею, неустойками | Претензія, комерційні акти, акт приймання вантажу, рішення судових органів, письмова згода постачальника на претензію, виписка банку |
| 375 | Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків | Облік розрахунків за відшкодуванням підприємству завданих збитків у результаті нестачі і втрат від псування цінностей, нестачі та розкрадання грошових коштів, якщо винуватця виявлено | Протокол інвентаризаційної комісії, наказ керівника, документи, що підтверджують виникнення та погашення матеріальної шкоди, інвентаризаційні описи та звіряльні відомості, акти про брак, відомості на утримання збитків з винуватців із зарплати, дозволи керівництва про списання заборгованості тощо |
| 376 | Розрахунки за позиками членам кредитних спілок | Облік розрахунків за позиками членам кредитних спілок у кредитних спілках | Договір між членами кредитних спілок, викатковий касовий ордер, платіжні доручення, накладна |
| 377 | Розрахунки з іншими дебіторами | Облік розрахунків за іншими операціями, зокрема розрахунки за операціями, пов'язаними із здійсненням спільної діяльності (без створення юридичної особи), усі види розрахунків з працівниками (крім розрахунків з оплати праці та з підзвітними особами), інші розрахунки | Прибутковий та видатковий касові ордери, акти виконаних робіт (послуг), прибуткові ордери, рахунок, накладна, виписка банку, розрахунково-платіжні відомості |

ДОДАТОК Є

Таблиця Є. 1 - Відображення операцій з обліку іншої поточної дебіторської заборгованості

| № | Зміст господарських операцій | Бухгалтерська проводка | |
|---|---|------------------------|------------------|
| | | Дт | Кт |
| Облік розрахунків з авансів виданих | | | |
| 1 | Перерахований постачальникам та підрядникам аванс за виробничі запаси, товари, роботи, послуги з каси (поточного рахунку). Відображений податковий кредит з ПДВ | 371 641 | 311 (301) 644 |
| 2 | Проведений взаємозалік заборгованості з виданого раніше авансу | 63 (685) | 371 |
| 3 | Повернутий виданий раніше аванс | 311 (301) | 371 |
| Облік розрахунків з підзвітними особами | | | |
| 4 | Відображено видачу авансу, виданого працівнику на відрядження або на господарські потреби | 372 | 301 (311) |
| 5 | Видані під звіт грошові документи | 372 | 30 |
| 6 | Придбано підзвітною особою виробничі запаси, МШП, товари | 20, 22, 28 | 372 |
| 7 | Відображений податковий кредит з ПДВ | 641 | 372 |
| 8 | Наданий авансовий звіт підзвітної особи про фактично проведених відрядженнях, господарських витратах тощо | 91, 92, 93, 94 | 372 |
| 9 | Наданий авансовий звіт підзвітної особи про сплату періодичних видань на майбутній період | 39 | 372 |
| 10 | Повернутий залишок невикористаної підзвітною особою суми в касу чи на поточний рахунок | 301 (311) | 372 |
| 11 | Відображено перевитрачання підзвітною особою сум понад встановленої норми | 949 | 372 |
| Облік розрахунків з нарахованих доходів | | | |
| 12 | Нараховані доходи у вигляді дивідендів по акціям, що належать підприємству | 373 | 731 |
| 13 | Нараховані доходи у вигляді процентів на залишки грошових коштів у банку | 373 | 719 |
| 14 | Нараховані доходи у вигляді процентів по облігаціям, депозитам; позикам, наданим іншим підприємствам; переданим у фінансову оренду необоротним активам тощо | 373 | 372 |
| 15 | Нараховані інші фінансові доходи (наприклад, роялті) | 373 | 373 |
| 16 | Отримані фінансові доходи на поточний рахунок чи в касу | 311 (301) | 373 |
| 17 | Виплачені дивіденди акціями | 373 | 14 |
| Облік розрахунків за претензіями | | | |
| 18 | Пред'явлена претензія постачальникам, транспортним організаціям за порушення умов договорів тощо | 374 | 63 (685) |

Продовження таблиці Є. 1

| | | | |
|--|---|------------|-----------------------------|
| 19 | Пред'явлена претензія постачальникам із-за браку | 374 | 24 |
| 20 | Пред'явлена претензія банку по помилково списаним грошовим коштам з поточного рахунку | 311 | 374 |
| 21 | Отримано грошові кошти в рахунок погашення заборгованості за претензію | 301 (311) | 374 |
| 22 | Задоволена претензія шляхом додаткового постачання ТМЦ, що не надійшли раніше | 20, 22, 28 | 374 |
| 23 | Відображена сума претензій для погашення довгострокової дебіторської заборгованості при зверненні до суду | 374 | 18 |
| Облік розрахунків за відшкодуванням завданих збитків | | | |
| 24 | Віднесено на винну особу фактичну недостачу, що підлягає відшкодуванню | 375 | 716 |
| 25 | Списана нестача грошей у касі у нарахування винуватцю | 375 | 301 |
| 26 | Віднесена сума втрат по браку на винуватця | 375 | 24 |
| 27 | Проведені утримання із зарплати по заподіяним збиткам | 661 | 375 |
| 28 | Внесена готівка в касу чи на поточний рахунок в погашення заборгованості винуватця | 301 (311) | 375 |
| 29 | Списана на витрати безнадійна дебіторська заборгованість винуватця при закінченні строку позовної давнини | 944 | 375 |
| Облік розрахунків з іншими дебіторами | | | |
| 30 | Нараховані доходи від передачі активів в операційну оренду | 377 | 713 |
| 31 | – Видана позика працівникам підприємства – Надана тимчасова фінансова допомога іншим організаціям | 377 | 301 (311) |
| 32 | Переведена у склад поточної довгострокова дебіторська заборгованість, коли до строку її погашення залишилося менше 12 місяців | 377 | 18 |
| 33 | Відображений дохід від реалізації оборотних активів (виробничих запасів, МШП тощо) | 377 | 712 |
| 34 | Передані ТМЦ чи грошові кошти у спільну діяльність | 377 | 20, 22, 26, 28, 301, 311 |
| 35 | Відображено зарахування заборгованостей: – при бартері – раніше отриманого авансу | 631 681 | 377 377 |
| 36 | Проведені утримання з зарплати працівників у погашення заборгованості з позики, за товари в кредит, за виконавчими листами | 661 | 377 |
| 37 | Внесено гроші в касу (поточний рахунок) працівниками в погашення заборгованості з позики, за товари в кредит | 301 (311) | 377 |
| 38 | Отримані грошові кошти від продажу оборотних активів | 311 (301) | 377 |

ДОДАТОК Ж

Таблиця Ж. 1 – Способи й прийоми перевірки фінансової звітності
щодо дебіторської заборгованості

| Етап | Критерій (що перевіряється) | Коротка характеристика |
|------|--|--|
| I | Формальна та аналітична перевірка кожної з форм | |
| | Повнота заповнення реквізитів і граф звітності | Формальна перевірка полягає у візуальній перевірці правильності записів усіх реквізитів звітності та виявленні наявності самостійних змін у встановлених формах звітності, необумовлених виправлень, підчисток, наявності підписів. Аналітична – їх оцінки за допомогою вивчення залежностей між показниками з метою виявлення суттєвих відхилень, вивчення яких змогу встановити факти помилок та порушень, що призводять до перекручення звітності |
| | Правильність показників на початок та кінець звітного періоду | |
| | Дотримання строків і термінів подання фінансової звітності | |
| II | Арифметична перевірка кожної з форм | |
| III | Перевірка відповідності показників фінансової звітності з даними бухгалтерського обліку: | |
| | Перевірка відповідності показників регістрів обліку та оборотносальдової відомості | ж. № 3 відомості № 3.1 та рядок оборотно-сальдової відомості рахунку 18 “Довгострокова дебіторська заборгованість”; 36 “Розрахунки з покупцями та замовниками”, 37 “Розрахунки з різними дебіторами” |
| | Перевірка відповідності показників оборотносальдової відомості та головної книги | Рядок оборотно-сальдової відомості рахунку 18, 36, 37 із рядками в головній книзі відповідних рахунків |
| | Перевірка формування показників головної книги та ф. № 1 “Баланс” | р. 050 гр.3,4 ф. № 1 “Баланс” та рахунка 18 головної книги р. 158, 159, 160, 161, 163 гр.3,4 ф. № 1 “Баланс” та рахунка 36 головної книги р. 170, 180, 190, 200, 210 гр.3,4 ф. № 1 “Баланс” та рахунка 37 головної книги |
| | Перевірка відповідності показників ф. № 1 “Баланс” та ф. № 5 “Примітки до річної фінансової звітності” | р. 050 гр.3,4 ф. № 1 “Баланс” та р. 940 гр. 8, 9,10 р. 159, 160, 161, 163 гр.3,4 ф. № 1 “Баланс” та р. 950 гр. 4, 5, 6 р. 159, 160, 161, 163 гр.3,4 ф. № 1 “Баланс” та р. 950 гр. 4, 5, 6 р. 170, 180, 190, 200, 210 гр.3,4 ф. № 1 “Баланс” та р. 951, 952 гр. 4, 5, 6 р. 158 гр.3,4 ф. № 1 “Баланс” та р. 955 гр. 4, 5, 6 |

ДОДАТОК 3



Рисунок 3. 1 – Основні елементи облікової політики дебіторської заборгованості

ДОДАТОК И

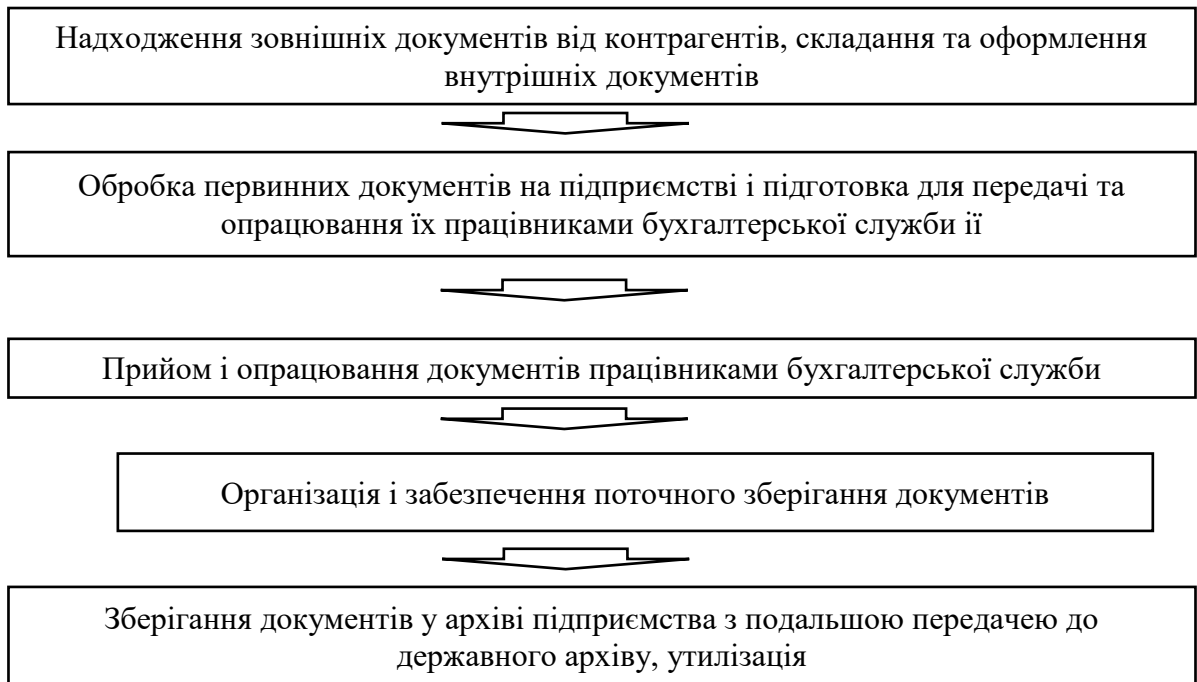


Рисунок И. 1 – Модель організації документообігу на підприємстві

ДОДАТОК І

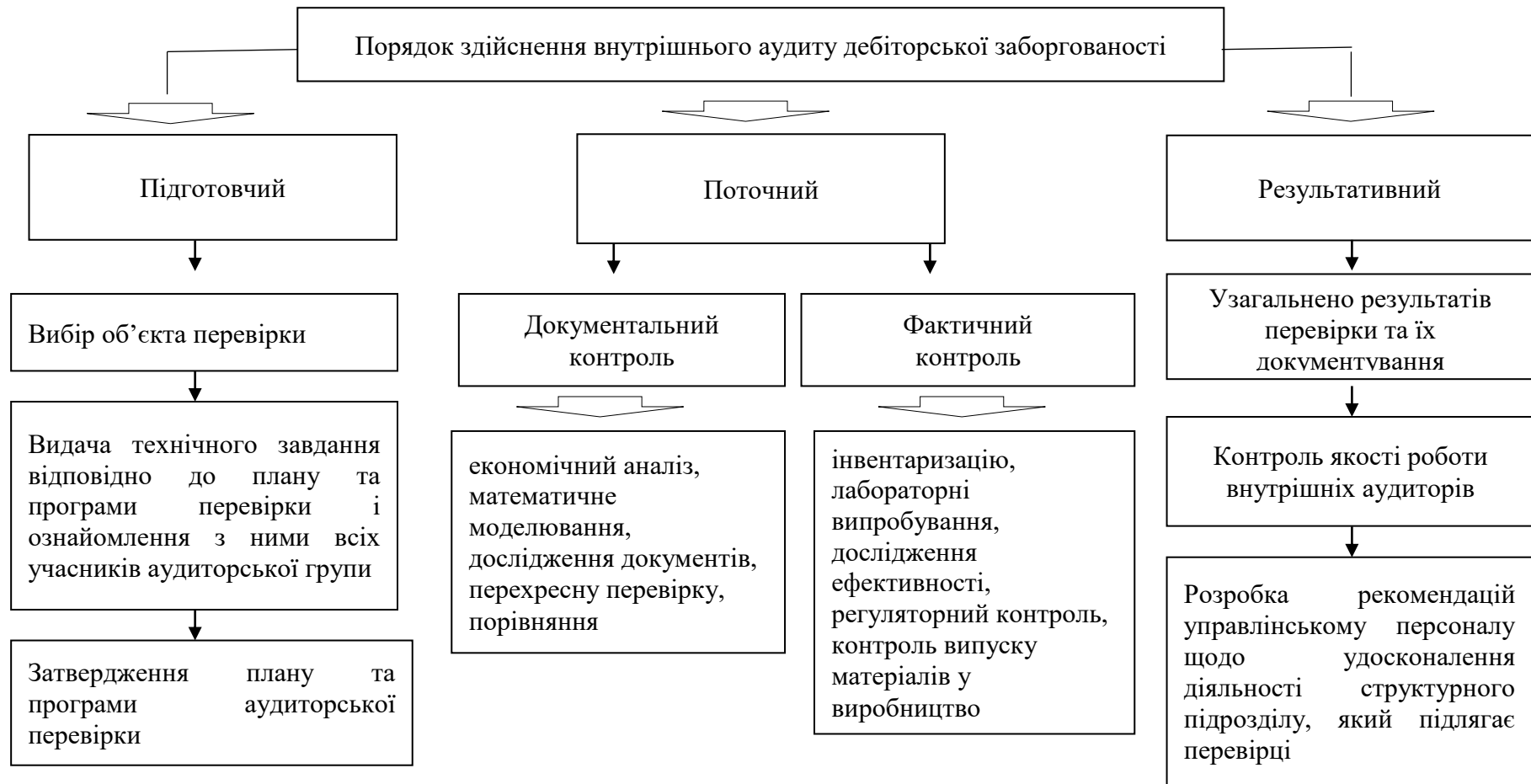


Рисунок І.1 – Етапи внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості

ДОДАТОК І



Рисунок І. 1 - Схема проведення аудиту дебіторської заборгованості